

Социалната уязвимост в България - мит или тенденция за развитие

Наталия Неделчева – Дамянова

Abstract: Its objective is to reveal the essence of social vulnerability and its impact in Bulgaria. Myth or is it a trend for the Bulgarian economy and in particular the labor market

Key words: labor market, social vulnerability, economic development

ВЪВЕДЕНИЕ:

Уязвимостта е динамичен процес, чието изменение във функция от времето има случаен характер. Може да бъде изразена чрез следната аналитична зависимост:²

$$U = Z - PR \quad (1)$$

Където: U е уязвимостта;

Z - застрашеността, равна на вероятността за появяване на „шокова” стойност на интензитета или силата на опасните фактори;

PR - предвидимостта, която се тълкува чрез възприемане на риска и потенциала за извършване на конкретна дейност.

Според Комитета по национална сигурност на комуникациите в САЩ „уязвимостта е функция от възможността за достъп до конкретен обект и експонирането на действието на опасностите”³. Тя може да се интерпретира и като предразположеност към риск.

Уязвимостта е комплексно и многоаспектно социално-икономическо явление. Мит или тенденция е социалната уязвимост на трудовия пазар в България и кои са факторите на социална уязвимост в българската икономика е акцент, върху който е фокусиран настоящия доклад.

ИЗЛОЖЕНИЕ:

Концепцията за социална уязвимост включва липсата на условия и предпоставки за водене на достоен и пълноценен живот, ограничаване на личния избор, както и невъзможността за пълноценно участие в обществения живот. Уязвимостта от социално-икономическа гледна точка се характеризира и с липсата на достатъчно възможности за задоволяване на основни жизнени потребности, липсата на възможности за намиране на достойна работа, липсата на достъп до производствени ресурси и липсата на социална защита. Разбирането за социална уязвимост включва материалните лишения, ограничаването на участието в социалния живот и ползването на социални права. Тя настъпва тогава когато по ред причини отделни лица или групи не успяват да получат достъп или да се възползват от възможностите, които предлагат икономиката и обществото. Най-често в тази група на социална уязвимост попадат хората с увреждания и тези с много ниска или липса на квалификация и образование. По-голяма част от работодателите, особено в частния сектор, гледат на тези единици от обществото като на непълноценни хора, които не биха могли да извършват каквато и да е дейност, създаваща стойност в предприятието или в икономиката като цяло и избягват да ги наемат. По данни на НСИ и НОИ само 10% от 200 000 човека с увреждания в трудоспособна възраст са заети в различни сфери на обществения живот, което е твърде малко въпреки

² Владимирова Л., Теория на риска. Опасности и заплахи, рискове и критичности, Русе, 2011.

³ Владимирова Л., Уязвимост на икономическите обекти и дейности, Бургас, 2010.

възприетата дългосрочна стратегия за заетост на хората с увреждания⁴ и законовата рамка, предоставяща и регламентираща равните възможности и социалното включване на тези групи от обществото. Безработицата сред групите с много ниска или липса на квалификация и образование също създава впечатление за тенденциозна социална уязвимост и слабости в социално – икономическите механизми на въздействие. Данните от последното тримесечие на 2014 и на 2013 г., отразени в таблица 1 показват темп на нарастване на броя регистрирани безработни лица с ниска квалификация и образование спрямо тези регистрирани в предходния период и резки амплитудни колебания, потвърждаващи липсата на съгласуваност между икономическата, финансова и социална политики и непостоянство в прилаганите регулаторни механизми.

Табл.1

Динамика на изменение на безработицата сред
нискоквалифицираните и необразовани лица

Брой регистрирани безработни лица с ниска или липса на квалификация и образование					
2013			2014		
юни	юли	август	юни	юли	август
10 962	21 875	21 089	37 284	17 133	37 396

Следва да отбележим, че данните за безработицата и заетостта са относителни, тъй като голяма част от хората не се регистрират като безработни, защото регистрацията им не е обвързана с материални стимули и я считат за загуба на време и излишна бюрокрация, но всъщност са в редиците на безработните лица, а други работят, но трудовите им правоотношения не са регламентирани поради факта, че извършват така наречените „услуги на парче”, респективно временна заетост.

Представената обобщена информация за безработицата сред ниско образованото население и това с увреждания може да бъде погледната и от положителната ѝ страна, а не само като ориентир за социална изолация на разгледаните уязвими групи. Положителните аспекти могат да бъдат сведени до това, че държавата е предприела политика за насърчаване на повишаването на квалификацията и образователното равнище на трудоспособното от икономическа и юридическа гледна точка население, както и за повишаване на пригодността и адаптивността на лицата в неравностойно положение на пазара на труда и този факт е обусловил по-високите темпове на растеж на безработицата сред посочените групи от населението, т.е тя е изиграла ролята на санитар, изчистващ непродуктивното и нерентабилното от своята вътрешна система. Погледната от този ъгъл социалната уязвимост може да бъде определена като мит, като изкуствено дефиниран проблем на икономическата система, зад който се крие нежеланието на определени единици от обществото да се развиват и интегрират при определени условия на пазара на труда. Ако разгледаме негативния нюанс на представената информация то може да заключим, че социалната уязвимост в нейните форми – липса на достъп до социални услуги, социална изолация, ниски доходи и висок ръст на безработица е тенденция в българската икономика и е отражение на слабостите в макроикономическата, социална и финансова политика.

В тази връзка основните фактори на социална уязвимост са:

- диспропорционална демографска структура;

⁴ Стратегия за заетост на хората с увреждания 2011 – 2020

- ограничен достъп до съвременни средства за обмен на информация;
- езикови бариери, неграмотност и ниска степен на образование и квалификация;
- неравномерно икономическо и инфраструктурно развитие по региони;
- ниска степен на здравна профилактика и култура;
- ограничен достъп до основни социални услуги;
- сезонна безработица;
- затруднен достъп до производствени ресурси;
- липса на нормални жилищни и хигиенни условия на живот и работа;
- социално-психологически фактори;
- други.

Дефинирането на причините за социалната уязвимост е важна предпоставка за свеждането ѝ до възможния минимум и при разработването на мерки за ограничаване на социалната изолация на рисковите групи от обществото. Насърчаването на интеграцията на всички хора от обществеността, особено на тези в неравностойно положение е основна цел на ЕС.⁵ Инвестициите на Европейската общност са насочени към насърчаване създаването на по-голям брой и по-добри работни места с инфраструктурна изграденост, позволяваща достъп и на хората с увреждания до тях, към подкрепата за социално включване на неравностойните групи от населението на пазара на труда и към изграждането на интегрирано общество и блага, достъпни за всички. Детерминирането мит или тенденция на развитие е социалната уязвимост и какви мерки следва да се предприемат с оглед постигането на устойчивост на икономическата система и на ефективност във функция от времето се обуславя от ъгъла, през който ще погледнем на изследвания проблем, от парадигмата, върху която ще стъпим при нашите творчески и научно-приложни търсения...

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Независимо от позицията по разгледания проблем целесъобразно е да се фокусира вниманието върху следните препоръки:

1) Българската икономика и социално-икономическа политика следва да се ориентира и стреми към по-високо качество на живот и ангажираност в трудовия процес на социално изолираните единици от обществото. Последното може да бъде постигнато чрез рационално и концентрирано оползотворяване на ресурси и механизми.

2) Адекватно трансформиране на слабостите в българската икономика, в частност в пазара на труда във възможности за устойчиво икономическо развитие. Може да бъде постигнато чрез идентифициране на слабите места в икономическата система, рефлектиращи върху пазара на труда и допринасящи за социалната изолация и обедняване на голяма част от населението, т. е чрез диагностика на причинно-следствените връзки в икономиката и детерминиране на лостовете за въздействие и др.

ЛИТЕРАТУРА:

[1]. Владимирова Л., Теория на риска. Опасности и заплахи, рискове и критичности, Русе, 2011.

⁵ www.ec.europa. Регионална политика. Заетост и социално включване

[2]. Владимир Л., Уязвимост на икономическите обекти и дейности, Бургас, 2010.

[3]. Закон за интеграция на хората с увреждания, обн.ДВ бр.81 / 2004; изм. и доп.бр.98 / 2011.

[4]. Стратегия за заетост на хората с увреждания 2011 – 2020.

[5]. www.ec.europa

За контакти:

доц. д-р Наталия Неделчева – Дамянова, кат."Икономика", РУ „А.Кънчев”, каб.2Г.402, e-mail: ntnedelcheva@abv.bg